

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Lukiokoulutuksen valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) lausuu lukiokoulutuksen yleisten valtakunnallisten tavoitteiden sekä tuntijaon uudistamista valmistelleen työryhmän ehdotuksista (Tulevaisuuden lukio – Valtakunnalliset tavoitteet ja tuntijako - Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2013:14) kohteliaimmin seuraavaa:

- **Työryhmän ehdotukset lukiokoulutuksen tavoitteiksi ovat pääosin kannatettavia. Tavoitteet eivät kuitenkaan näy tuntijakoehdotuksissa. Työryhmän tuntijakoesitykset vaarantavat lukiokoulutuksen yleissivistävyyden.**

Työryhmän asetusehdotuksen 2 §:ssä on kuvattu onnistuneella tavalla lukiokoulutuksen tavoitteiksi ”edistää elämän, ihmisoikeuksien, kestävän kehityksen, ympäristön ja kulttuurien monimuotoisuuden kunnioittamista”. Nämä tavoitteet tukevat lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artiklassa määritellyjä koulutuksen päämääriä. On erikoista, että työryhmän mietinnössä lapsen oikeuksien sopimusta ei mainita lukiokoulutuksen säädösperustana, vaikka se yhdessä perustuslain, jota ei valitettavasti myöskään mainita, ja lukiolain kanssa on lukiokoulutuksen lainsäädännöllinen perusta.

Työryhmän asetusesityksen 2 §:ssä todetaan, että ”koulutus tukee opiskelijan tasapainoista henkistä, fyysistä ja sosiaalista kasvua sekä edistää kaikessa oppilaitoksen toiminnassa aktiivisesti tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Koulutus ohjaa opiskelijaa toimimaan demokraattisesti, vastuullisena ja aktiivisena osana paikallista, kansallista, eurooppalaista ja globaalia yhteisöä.”

Työryhmän esittämät koulutuksen yleiset tavoitteet eivät kuitenkaan näy työryhmän tuntijakoesityksissä. Työryhmä esittää lukion tuntijakoon kolmea vaihtoehtoista mallia, joista työryhmän enemmistö pitää parhaana vaihtoehtoa A, jossa valinnaisuus on viety äärimilleen. Luopumalla aivan keskeisten oppiaineiden pakollisuudesta lukion yleissivistävä koulutustehtävä vaarantuu, eivätkä työryhmän linjaamat lukiokoulutuksen valtakunnalliset tavoitteet toteudu.

MLL korostaa lukiokoulutuksen roolia laaja-alaisen yleissivistyksen antajana. Yhteiskunnan ja maailman muuttuessa yhä nopeammin ja vaikeasti ennakoitavasti, laaja-alainen yleissivistys on entistä tärkeämpää sekä jatko-opiskelun että työelämän tarpeiden kannalta. Tulvana vyöryvä sirpaletieto ei kiinnity ihmisen mielessä mihinkään, jollei perustana ole riittäviä aiempia tietoja ja taitoja. Kaiken koulutuksen tulee tukea elinikäistä oppimista.

Miten ”kestävää kehitystä ja ympäristön kunnioittamista” edistetään sillä, ettei lukiossa tarvitsisi opiskella biologiaa ja maantiedettä? Miten ”koulutus ohjaa toimimaan demokraattisesti, vastuullisena ja aktiivisena osana paikallista, kansallista, eurooppalaista ja globaalia yhteisöä”, jos opiskelijan kurssivalintaan ei kuulu yhteiskuntaoppia? Perusopetuksen oppimäärä ei riitä turvaamaan lukion jälkeisissä jatko-opinnoissa ja työelämän tehtävissä tarvittavaa yleissivistystä.

Työryhmän esitykset ovat esimerkki valmistelusta, jossa esityksen tavoitteet ovat hyviä ja perusteltuja, mutta esitettävät keinot ovat ristiriidassa tavoitteiden kanssa. Tuntijako tulee nähdä koulutuksen yleisten tavoitteiden täytäntöönpanona. Työryhmä ei esitä riittäviä perusteita tuntijakoesityksilleen.

Työryhmän esityksessä tuntijakoesitykset ovat yleisten tavoitteiden kanssa niin ristiriitaisia, että valmistelua tulee jatkaa ministeriössä. Lukiokoulutuksen tavoitteita ja tuntijakoa ei ole mahdollista saada voimaan työryhmän esittämässä aikataulussa. **MLL esittää, että asian valmisteluun otetaan vuosi lisäaikaa niin, että uusi lukion tuntijako tulisi voimaan 1.8.2017.** Työryhmän esitys vaatii merkittävää jatkovalmistelua. Uuden tuntijaon käyttöönottoaminen vaatii lukiokoulutuksen järjestäjiltä riittävää valmistautumisaikaa, jota suunniteltu aikataulu ei mahdollista.

Mikään työryhmän esittämistä tuntijakomalleista ei sellaisenaan turvaa lukiokoulutuksen tavoitteiden ja lukion yleissivistävän tehtävän toteutumista. Vähiten huono vaihtoehto on malli C, jonka mukaan olisi pakollista opiskella yksi kurssi kutakin luonnontieteellistä sekä humanistis-yhteiskunnallista ja katsomuksellista ainetta. MLL esittää, että malli C otetaan esityksen jatkovalmistelun pohjaksi.

Työryhmän asetusehdotuksen 3 §:ssä korostetaan opiskeltavien tietojen ja taitojen kokonaisuuksien hallintaa ja opiskelijan laaja-alaista valmiutta omaksua, yhdistää, käyttää ja soveltaa tietoja. Tämä kaikki on erittäin tärkeää, mutta ilman riittävää yleissivistystä asia jää julistuksen tasolle. Opintojen alkuun sijoittuvat yhteiset oppiainekokonaisuudet eivät riitä täyttämään lukion tehtävää yleissivistävänä ja laaja-alaiset valmiudet antavana koulutuksena, jos opiskelija voi jättää yleissivistyksen kannalta keskeiset oppiaineet pois. Opiskelijan ei tarvitsisi työryhmän A- ja B-malleissa valita esimerkiksi biologiaa, maantiedettä, fysiikkaa, kemiaa, historiaa, yhteiskuntaoppia tai psykologiaa yhtään kurssia.

MLL esittää myös, että kaikille opiskelijoille opetettaisiin yhteistä uskonto- ja elämänskatsomustieto-oppiainetta. MLL korostaa lapsen oikeuksien sopimuksessa (14 artikla), Euroopan ihmisoikeussopimuksessa (9 artikla), kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevassa sopimuksessa (18 artikla), EU:n perusoikeuskirjassa (10 artikla) ja perustuslaissa (11 §) turvattua ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapautta. Tätä oikeutta ei voi loukata niin, että uskontokuntaan kuulumisen perusteella opiskelijan tulisi opiskella sisällöltään millään tavalla tunnustuksellista uskonto- tai katsomusoppiainetta. **MLL pitää uskonto- ja elämänskatsomustietoa tärkeänä oppiaineena monikulttuurisessa yhteiskunnassa ja maailmassa ja esittää sen olevan pakollinen ja kaikille opiskelijoille yhteinen oppiaine.**

Työryhmän esitys pilkkoo lukiokoulutuksen vaikeasti hahmotettavaksi sillisalaatiksi. Työryhmän asetusehdotuksen 8 §:ssä lukio-opinnot jaetaan 1) pakollisiin oppiainekursseihin, 2) pakollisiin yhteisiin oppiainekokonaisuuksiin, 3) teemaopintoihin, 4) syventäviin valtakunnallisiin kursseihin, 5) koulutuksen järjestäjän syventäviin kursseihin ja 6) soveltaviin kursseihin. Opiskelijan olisi yhä vaikeampi hahmottaa opintojen kokonaisuutta ja valintojen vaikutusta jatko-opiskelumahdollisuuksiin. Siirtyminen lukiosta jatkokoulutukseen on jo nyt erittäin haastava nivelvaihe, joka työryhmän esittämällä mallilla vaikeutuisi entisestään. Jo lukion alkuvaiheessa tehtävät valinnat rajaisivat merkittävästi opiskelijan jatkokoulutusmahdollisuuksia.

MLL esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriössä jatketaan tuntijaon valmistelua niin, että työryhmän esittämien lukiokoulutuksen tavoitteiden toteutuminen ja lukion yleissivistävä koulutustehtävä turvataan tuntijaossa. MLL:n mielestä työryhmän esittämistä tuntijakomalleista vaihtoehto C on vähiten huono, joten MLL esittää sen ottamista jatkovalmistelun pohjaksi.

- **Työryhmän esitykset heikentävät koulutuksellista tasa-arvoa**

MLL korostaa toisen asteen koulutuksen – sekä lukiokoulutuksen että ammatillisen koulutuksen – alueellista ja sosioekonomista tasa-arvoa. Toisen asteen koulutuksen tulee olla kohtuullisella tavalla saavutettavissa asuinkunnasta riippumatta.

Työryhmän esitys suosii suuria lukioita. Kurssien valinnaisuuden voimakas lisääminen heikentää pienten lukioiden mahdollisuuksia toteuttaa työryhmän esittämää tuntijakoa. Pienet lukiot ovat muutenkin uhattuna, koska monilla alueilla lukioikäluokat pienenevät. Lisäksi hallitus on viime syksynä päättänyt leikata lukiokoulutuksen rahoitusta, vaikka koulutuksen järjestämisessä olisi tarvetta lisärahoitukselle.

On myös syytä huomata, että monissa lukioissa opettajat toimivat myös perusopetuksen ylimpien luokkien opettajina. Jos kunnassa lakkautetaan lukio, seurauksena saattaa olla, että perusopetuksen yläluokkien opetuksen järjestäminen käy kunnassa mahdottomaksi. Näin ollen pienten lukioiden toimintaedellytysten heikentäminen heikentää myös perusopetuksen järjestämisedellytyksiä pienissä kunnissa.

Suurten lukioiden suosiminen ja pienten lukioiden lakkauttaminen johtaa siihen, että moni 15 -16-vuotias lapsi joutuu hakeutumaan kotikuntansa ulkopuolelle lukioon. Joukkoliikenneyhteydet ovat kaupunkien ulkopuolella monin paikoin niin huonot, että lukion käyminen kotoa on mahdotonta. Tämä tarkoittaa sitä, että yhä useampi 15-16-vuotias joutuu muuttamaan pois kotoa päästäkseen lukiokoulutukseen. Kotoa pois muuttaminen tässä vaiheessa on merkittävä riskitekijä lapsen kasvulle ja kehitykselle, koska vanhempien päivittäinen tuki jää lapselta saamatta. Tutkimuksen mukaan liian varhainen kotoa pois muuttaminen lisää kuolleisuusriskiä.

Lukioverkon harventaminen voi johtaa paitsi alueellisen myös sosioekonomisen tasa-arvon heikkenemiseen. Vanhemmilla, joiden koulutus, työmarkkina-asema ja tulotaso ovat muita heikommät, on vähemmän mahdollisuuksia tukea lapsen lukio-opintoja esimerkiksi asumis- tai kuljetusjärjestelyillä. Se lisää riskiä, että pienillä paikkakunnilla asuvien pienituloisten perheiden lapset jäävät nykyistä useammin lukion ulkopuolelle.

MLL esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen alueellisen ja sosioekonomisen tasa-arvon toteutumisen. MLL esittää myös, että terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen sisällytetään kaikkien koulutusmuotojen yleisiin tavoitteisiin. MLL muistuttaa lapsen oikeuksien sopimuksen 2 artiklan syrjimättömyysvaatimuksesta sekä perustuslain 16 §:n säännöksestä, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

- **Nuorten lukiokoulutuksen perustana lapsen oikeuksien sopimus**

MLL korostaa, että lukiokoulutuksen tavoitteissa ja tuntijaossa tulee huomioida lapsen oikeuksien sopimuksessa turvatut lapsen oikeudet. Lapsen oikeuksien sopimus on Suomessa lakina voimassa ja se koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Lukio aloitetaan keskimäärin 16-vuotiaana.

Nuorten lukiokoulutuksen kannalta keskeisiä kohtia ovat erityisesti seuraavat sopimuksen periaatteet ja määräykset:

- syrjimättömyys (2 artikla), esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten ja romanitaustaisten opiskelijoiden osallistuminen lukiokoulutukseen, lukiokoulutuksen sosioekonominen ja alueellinen yhdenvertaisuus; kysymys lukiokirjojen maksullisuudesta, oppimisvaikeuksista kärsivien lukiolaisten oikeus tukiopeutukseen ja lukioverkon kattavuudesta;
- lapsen edun ensisijaisuus (3 artikla),
- oikeus kehittymiseen (6 artikla);
- lapsen näkemysten kunnioittaminen (12 artikla);
- lapsen oikeus saada koulutusta (28 artikla);
- koulutuksen päämäärät (29 artikla), mm. oikeus ihmisoikeuskasvatukseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksen 29 artikla, joka koskee koulutuksen päämääriä, toimii ohjenuorana nuorten lukiokoulutuksen yleisille tavoitteille ja tuntijaolle:

29 artiklan 1 kappale: *Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:*

- a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen;*
- b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen;*
- c) kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;*
- d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyyden hengessä;*
- e) kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan.*

MLL esittää, että lukiokoulutuksen tavoitteiden ja tuntijaon jatkovalmistelussa käydään seikkaperäisesti läpi lapsen oikeuksien sopimuksen, muiden koulutusta koskevien ihmisoikeussopimusten ja perustuslain koulutusta koskevat määräykset ja otetaan ne valmistelussa huomioon. MLL muistuttaa, että perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön on osana julkista valtaa huomioitava perus- ja ihmisoikeusmääräykset päätöksissään ja niiden valmistelussa.

MLL esittää myös, että jatkovalmistelussa tehdään lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten arviointi, jossa arvioidaan miten esitykset vaikuttavat lasten ja nuorten koulutuksellisten oikeuksien toteutumiseen ja lasten ja nuorten hyvinvointiin. MLL muistuttaa hallitusohjelman kirjauksesta, jonka mukaan lapsivaikutusten arviointia lisätään kaikessa päätöksenteossa.

- Muita näkökulmia työryhmän ehdotuksesta

MLL pitää hyvänä, että **terveystieto** on mukana pakollisena oppiaineenaan kaikissa kolmessa tuntijakovaihtoehdossa.

Opinto-ohjauksella on keskeinen merkitys opiskelijan valintojen tukemisessa ja jatkokoulutukseen hakeutumisessa. MLL pitää hyvänä, että työryhmän esityksessä lisätään opinto-ohjauksen kurssimäärää yhdellä kurssilla. Työryhmän esitys valinnaisuudesta lisäämisestä lisää merkittävästi opinto-ohjauksen tarvetta lukiossa. MLL esittää, että henkilökohtaisen opinto-ohjauksen mahdollistamiseksi lainsäädäntöön kirjataan opinto-ohjauksen riittävä vähimmäismitoitus.

Opiskelun tukeen tulee kiinnittää lukiokoulutuksessa nykyistä enemmän huomiota. Lukio-opiskelu on lapsille ja nuorille vaativaa ja muuttuu koko ajan opiskelijan omaa työpanosta enemmän korostavaksi, jolloin oppimisvaikeudet muodostavat yhä suuremman riskin opintojen keskeytymiselle. MLL esittää, että jatkovalmistelussa huomioidaan erityisopetus ja muu oppimisen tuki. MLL pitää tärkeänä, että ne kirjataan myös lukiolakiin.

Lukiokoulutuksessa tulee vahvistaa vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Tämän tulisi näkyä vahvasti lukiokoulutuksen tavoitteissa. MLL esittää, että asetuksen 5 §:ään, joka koskee opiskeluympäristöjä ja toimintakulttuuria, kirjataan lukiokoulutuksen yhteistyö kansalaisjärjestöjen, yritysten ja julkisen hallinnon kanssa.

- **Lopuksi – Toisen asteen koulutuksen rahoituksen leikkaukset vaarantavat lukio- ja ammattikoulutuksen**

Hallitus on päättänyt 29.11.2013 rakennepoliittisen ohjelman toimenpano-ohjelmassa mittavasta lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten rahoituksen leikkauksista. Toisen asteen koulutukselta suunnitellaan leikattavaksi yhteensä 260 miljoonaa euroa. Hallituksen tarkoituksena on myös karsia lukio- ja ammattioppilaitosverkkoa. Tämä heikentää lukio- ja ammattikoulutuksen saatavuutta ja alueellista ja sosioekonomista tasa-arvoa.

MLL on erittäin huolissaan toisen asteen koulutuksen tulevaisuudesta. Hallituksen esittämät leikkaukset lukio- ja ammattikoulutuksen rahoitukseen vaarantavat toisen asteen koulutuksen tulevaisuuden ja ovat ristiriidassa hallituksen toteuttaman nuorisotakuun ja hallituksen esittämän oppivelvollisuuden pidentämisen kanssa.

Helsingissä 7.2.2014

Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Mirjam Kalland
pääsihteeri

Esa Iivonen
asiantuntijalakimies

Lausunnon keskeinen sisältö

Mannerheimin Lastensuojeluliiton (MLL) mielestä työryhmän ehdotukset lukiokoulutuksen tavoitteiksi ovat pääosin kannatettavia. Tavoitteet eivät kuitenkaan näy tuntijakoehdotuksissa. Työryhmän tuntijakoesitykset vaarantavat lukiokoulutuksen yleissivistävyyden. Työryhmä esittää lukion tuntijakoon kolmea vaihtoehtoista mallia, joista työryhmän enemmistö pitää parhaana vaihtoehtoa A, jossa valinnaisuus on viety äärimmilleen. Lukion yleissivistävä tehtävä heikkenee eivätkä työryhmän linjaamat lukiokoulutuksen valtakunnalliset tavoitteet toteudu. Opiskelijan ei tarvitsisi työryhmän A- ja B-malleissa valita esimerkiksi biologiaa, maantiedettä, fysiikkaa, kemiaa, historiaa, yhteiskuntaoppia tai psykologiaa yhtään kurssia. Mikään työryhmän esittämistä tuntijakomalleista ei sellaisenaan turvaa lukiokoulutuksen tavoitteiden ja lukion yleissivistävän tehtävän toteutumista. Vähiten huono vaihtoehto on malli C.

MLL esittää, että esityksen valmistelua ministeriössä jatketaan ja malli C otetaan esityksen jatkovalmistelun pohjaksi. MLL esittää myös, että kaikille opiskelijoille opetettaisiin yhteistä uskonto- ja elämäntutkimustieto-oppia. MLL esittää myös, että asian valmisteluun otetaan vuosi lisäaikaa niin, että uusi lukion tuntijako tulisi voimaan 1.8.2017.

Kurssien valinnaisuuden voimakas lisääminen heikentää pienten lukioiden mahdollisuuksia toteuttaa työryhmän esittämää tuntijakoa. Lisäksi hallitus on viime syksynä päättänyt leikata lukiokoulutuksen rahoitusta. **MLL esittää, että opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen alueellisen ja sosioekonomisen tasa-arvon toteutumisen koulutusta koskevien uudistusten yhteydessä. MLL esittää myös, että terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen sisällytetään kaikkien koulutusmuotojen yleisiin tavoitteisiin.**

MLL esittää, että lukiokoulutuksen tavoitteiden ja tuntijaon jatkovalmistelussa käydään seikkaperäisesti läpi lapsen oikeuksien sopimuksen, muiden koulutusta koskevien ihmisoikeussopimusten ja perustuslain koulutusta koskevat määräykset ja otetaan ne valmistelussa huomioon. MLL esittää myös, että jatkovalmistelussa tehdään lapsiin ja nuoriin kohdistuvien vaikutusten arviointi, jossa arvioidaan miten esitykset vaikuttavat lasten ja nuorten koulutuksellisten oikeuksien toteutumiseen ja lasten ja nuorten hyvinvointiin.

MLL pitää hyvänä, että työryhmän esityksessä lisätään **opinto-ohjauksen** kurssimäärää yhdellä kurssilla. MLL esittää, että henkilökohtaisen opinto-ohjauksen mahdollistamiseksi lainsäädäntöön kirjataan **opinto-ohjaustyön riittävä vähimmäismitoitus**. Opiskelun tukeen tulee kiinnittää lukiokoulutuksessa nykyistä enemmän huomiota. MLL esittää, että esityksen jatkovalmistelussa **erityisopetus ja muu oppimisen tuki** huomioidaan. **MLL pitää tärkeänä, että erityisopetus kirjataan lukiolakiin.**

Lukiokoulutuksessa tulee vahvistaa vuorovaikutusta ympäröivän yhteiskunnan kanssa. **MLL esittää, että asetuksen 5 §:ään, joka koskee opiskeluympäristöjä ja toimintakulttuuria kirjataan lukiokoulutuksen yhteistyö kansalaisjärjestöjen, yritysten ja julkisen hallinnon kanssa.**

MLL on erittäin huolissaan toisen asteen koulutuksen tilanteesta. Hallituksen esittämät leikkaukset lukio- ja ammattikoulutuksen rahoitukseen vaarantavat toisen asteen koulutuksen tulevaisuuden ja ovat ristiriidassa hallituksen toteuttaman nuorisotakuun ja hallituksen esittämän oppivelvollisuuden pidentämisen kanssa.